

**ВПЛИВ СИТУАТИВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ**

Постановка проблеми. ХХІ століття характеризується інформаційними та інноваційними змінами освітнього процесу, що сприяють динамічності, гнучкості, доступності, варіативності, привабливості та відповідності цього процесу тим умовам, в яких зростає та формується майбутній висококваліфікований фахівець. Численні праці видатних педагогів, викладачів та науковців присвячені пошуку допоміжних інструментів, методів та форм організації навчального процесу, які забезпечать високі показники якості знань серед студентів, роблять навчання цікавим, легким і доступним, сприятимуть підвищенню вмотивованості студентів щодо оволодіння майбутньою професією, встановлять міцний взаємозв'язок між одержаними знаннями та життєвими ситуаціями. Найважчим у підготовці майбутніх економістів є формування в студентів необхідних знань з фахової термінології. Оскільки, кількість професійної термінології, що потребує засвоєння значна, а навчальні програми зі спеціальності розраховані на формування фундаменту необхідних знань, що передбачають їхню поступову надбудову, доповнення, ускладнення та встановлення міжпредметних зв'язків. Студенти, намагаючись одержати позитивні результати, звертаються до простого завчання термінів з подальшим тимчасовим запам'ятовуванням та частковим відтворенням без розуміння їх значущості та необхідності в подальшому житті. Завдання викладача полягає в організації навчання «на перспективу», навчання впродовж усього життя чи, навпаки, життя у навчання, що сприятиме наочній демонстрації використання одержаних знань студентами в їхній майбутній професійній діяльності.

Аналіз попередніх досліджень. Намагаючись вирішити основні проблеми педагогіки: навчити студентів вчитися, зробити навчання вмотивованим та пристосованим до життя, викладачі та педагоги все частіше звертаються до ситуативного моделювання професійного спрямування, зокрема, значну увагу приділяють побудові імітаційних моделей для вивчення іноземної мови (О. Бернацька, О. Близнюк, І. Коломієць, І. Ладенко, Ю. Олійник), під час підготовки та навчання молодих педагогів (О. Березюк, О. Власенко, Н. Голуб, А. Дахін, О. Штепа), економістів (І. Алексєєв, О. Аксьонова, І. Івченко, А. Мороз), а Д. Ельконін та В. Штофф займалися вивченням психологічних аспектів моделювання.

Питання про вплив імітаційного моделювання професійних ситуацій на формування професійної термінології майбутніх економістів залишається відкритим.

Мета статті полягає у вивченні питання ситуативного моделювання, визначенні технологій, що використовують побудовані моделі та дослідженні впливу змодельованих ситуацій професійного спрямування на формування фахового словника економічної термінології студентів.

Виклад основного матеріалу. А. Вербицький під «моделюванням» розуміє відтворення «змісту будь-якої професійної діяльності людини і змісту стосунків між людьми під час виконання цієї діяльності» [2, с. 19]. У свою чергу, В. Штофф дотримується думки, що «модель» — організована в думках система, що здатна відображати і замінювати об'єкт дослідження, та вивчаючи яку можна отримати нову інформацію про об'єкт, що зображається [5, с. 84].

Керуючись темою нашого дослідження, ми під професійним ситуативним моделюванням будемо розуміти один із методів організації навчального процесу, що передбачає побудову моделей професійних ситуацій близьких до життєвих, які створять

реальні умови професійної діяльності майбутніх економістів, що вимагатимуть від них застосування одержаних знань певної тематики, і сприятимуть практичному використанню сформованого фахового словника економічної термінології.

Ця методика дозволить встановити певний зв'язок між навчальною та професійною діяльностями, а студенти матимуть змогу:

1) одержати повне уявлення щодо своєї майбутньої професійної діяльності, переживаючи всі етапи її реалізації (від визначення цілей та шляхів їх досягнення до поступового аналізу власних дій та одержаних результатів);

2) відпрацювати професійні вміння вирішувати проблемні ситуації та вміння використовувати професійну термінологію;

3) перевірити на практиці теоретичні знання;

4) розробити шаблонні способи дій у певних ситуаціях, що сприятимуть швидкій та нетравмуючій адаптації майбутніх фахівців до виконання їхніх посадових обов'язків.

За умови правильної організації використання ситуативних моделей під час занять, можна досягти значних успіхів у досягненні поставлених цілей, але за умови їхньої чіткої визначеності та спрямованості.

Наприклад. *Тема заняття:* Підприємницький дохід

Мета заняття: 1) засвоєння основних понять «загальний дохід», «постійні витрати», «змінні витрати», «загальні (валові) витрати», «умовні витрати», «реальні витрати», «граничні витрати», «прибуток», «бухгалтерський прибуток», «економічний прибуток»; 2) формування вмінь розрахунку основних видів прибутків та витрат, на основі яких проводиться аналіз щодо доцільності діяльності утвореного підприємства.

Ситуативна модель. Уявіть, що влітку Ви маєте на меті підзаробити і для цього вирішили відкрити свій маленький сезонний бізнес — торгівля охолоджувачими напоями. Ваші витрати складають: патент на торгівлю — 700 грн., холодильник — 250 грн., спец. одяг — 25 грн., електроенергія — 90 грн., закупівля напоїв: сік «Сандора» (1 л.) — 15 шт. по 9,5 грн., «Кола» (0,5 л.) — 10 шт. по 5 грн., «Спрайт» (1 л.) — 8 шт. по 5,5 грн., «VonAqua» (0,5 л.) — 25 шт. по 3,5 грн., «Миргородська» (1 л.) — 20 шт. по 8,5 грн. За червень місяць Вам вдалося продати усі напої і ваш дохід становив 2000 грн. Визначте: 1) постійні, змінні та загальні витрати; 2) бухгалтерський прибуток; 3) Ваш економічний прибуток, якщо гроші витрачені вами на купівлю продукції можна було покласти у банк під 36 % річних. І проаналізуйте, чи вигідно розпочинати даний такий і чи має він перспективи розвитку.

Ця модель ознайомить студентів з основними поняттями теми, розкриє їх значення, полегшить процес запам'ятовування та розуміння, підкріплюючи його розрахунками.

Використовувати моделі професійних ситуацій можна на різних етапах заняття. Вони являють собою «самостійну одиницю», урізноманітнити які можливо за рахунок зміни її форми подання. Під зміною форми подання ми розуміємо використання інформаційно-комунікаційних технологій та інноваційних методів, які за основу приймають обрані нами моделі. До таких технологій та методів належать: імітаційні (ситуативні, рольові, ділові) ігри, метод проектів, мозкова атака, кейс-метод, інтелектуальні карти, вебінари і т.ін. Але незалежно від форми представлення студентам, ситуативні моделі, в нашому випадку, спрямовані на формування професійної термінології майбутніх фахівців.

У літературних джерелах на даний час можна зустріти різноманітні класифікації ситуацій професійного спрямування, які націлені на формування тих чи інших якостей у студентів. Зокрема, російська дослідниця С. Ткачова у своєму дослідженні [4] пропонує класифікувати ситуації (дослідниця подає їх як навчальні задачі) таким чином, щоб вони були спрямовані на інтелектуальний характер діяльності: 1) стереотипні, діагностичні та евристичні; 2) орієнтовані на формування аналітичних, конструктивних умінь та умінь проектування; 3) задачі з різними типами умов [4, с. 8].

Зважаючи на тему нашого дослідження і послуговуючись цією класифікацією (градацією модельованих ситуацій на *стереотипні, діагностичні та творчі*), наповнимо їх іншим змістом, передбачаючи: під *стереотипними* (шаблонними) — професійні ситуації, опрацювання яких сприятиме засвоєнню фахових термінів, водночас демонструючи сферу їх використання; під *діагностичними* — професійні ситуації, які нададуть можливість перевірити рівень засвоєння набору термінів з певної теми, розуміння їх значення та сфери використання; під *творчими* — професійні ситуації, що виявлять рівень та глибину сформованості необхідного словника фахової термінології, та вміння їх нестандартного використання.

Розглянемо детальніше особливості зазначених видів.

Стереотипні ситуації: 1) слідування розробленому викладачем алгоритму; 2) покрокове виконання завдання, з передбачуванним наперед досягненням необхідного результату; 3) вживання термінології, що потребує засвоєння на конкретному занятті; 4) аналіз ситуації, що використовує цю термінологію; 5) студенти виконують пасивну роль, зосереджуючи свою увагу на запам'ятовуванні нових термінів, на з'ясуванні їх суті та формулюванні означень, на розгляді їх використання під час професійної діяльності; 6) доцільно використовувати на етапах ознайомлення студентів з новою темою та новими термінами, для пояснення особливостей сфери використання набутих знань.

Діагностичні ситуації (ситуації-вибору): 1) характеризуються самостійністю прийняття рішень та активною участю студентів в їх вирішенні; 2) студенти мають проаналізувати ситуацію і серед запропонованих варіантів термінів вибрати той, що на їх думку є найбільш прийнятним; 3) ситуації такого типу орієнтовні на певний рівень підготовки тих, хто навчається, на володіння основними економічними законами та термінами, оскільки варіанти можливих рішень зіставлені викладачем таким чином, що лише розуміючи значення кожного з термінів, студенти зможуть зробити правильний вибір; 4) ситуації варто використовувати під час діагностики сформованості (сприйняття) чи перевірки засвоєних теоретичних відомостей та економічної термінології з тем, що вивчалися.

Наприклад.

Тема заняття. Товарне виробництво і товарно-грошові відносини.

Основні терміни: «гроші», «грошова маса», «грошова система», «грошовий обіг», «грошові агрегати», «активні гроші», «банківський вексель», «функція утворення скарбів», «чек», «функція світових грошей», «функція грошей як засобу платежу», «функція грошей як засобу обігу», «функція грошей як міри вартості», «Пряме котирування валют», «Пасивні гроші (квасігроші, або «майже гроші»)» і т.ін.

Ситуативна модель. Кожен з Вас знає, що таке гроші і яке значення вони відіграють у житті людини. Гроші є основною одиницею встановлення товарно-грошових відносин. Тож я пропоную Вам спробувати проаналізувати життєві ситуації та визначити, яку з перерахованих функцій виконують гроші у кожному з випадків (міра вартості (МВ), засіб обміну (ЗОБ), засіб нагромадження вартості (ЗНВ), засіб оплати (ЗОП), світові гроші (СГ)): ціна булки 1 грн. (МВ), продали картоплю і купили шкільні приладдя (ЗОБ), повертають борг 250 грн. (ЗОП), отримали зарплатню і здійснюємо купівлю товарів (ЗОБ), поклали гроші на депозит (ЗН), Україна розраховується з Росією за газ (СГ), витрачено 100 грн. на оренду приміщення (ЗОП), розрахунок за комунальні послуги (ЗОП), продали гриби і купуємо велосипед (ЗОБ), взуття коштує 65 грн. (СГ), вкладаємо гроші в акції та цінні папери (ЗНВ), з кожної зарплатні людина відкладає 100 грн. на літню відпустку (ЗНВ) [1, с. 2].

Евристичні ситуації (творчі): 1) вимагатимуть від студентів прояву їхньої креативності, пізнавального інтересу, активності, вміння самостійно приймати рішення, володіти ґрунтовними теоретичними знаннями з тем, що вивчалися, вміло оперувати професійною термінологією та вміти пояснювати фахові терміни (напр. професіоналізми) у більш доступній формі; 2) студенти аналізуючи ситуацію, проводять самостійних пошук

її вирішення, підбирають терміни, що необхідно використати, намагаються продумати можливі результати, шукають шляхи доступного пояснення власних дій; 3) робота студентів перебуває під постійним наглядом викладача (правильність розвитку думок, правильність та доречність використання економічної теорії та термінології); 4) варто використовувати під час відпрацювання студентами знань з деякого розділу чи декількох тем, як підсумовуючі, чи, в окремих випадках, для оновлення (пригадування) раніше засвоєних відомостей.

Ці ситуації складні як за своєю організацією так і реалізацією, оскільки викладач наперед має продумати результати, яких бажає досягти, а студенти мають володіти певним рівнем підготовки. Це можуть бути ситуації з одним конкретним правильним рішенням чи з необхідністю використовувати тільки визначений набір економічних термінів, чи ситуації, що не вимагають конкретних дій, а лише творчого підходу та раціонального оперування набутими знаннями.

Наприклад. Обрати один із варіантів:

1. Запропонувати студентам обрати тему, що вивчалася, і, використовуючи основний понятійний апарат теми, скласти економічну казку.

2. Оголосити назву казки і запропонувати студентам визначити її економічні аспекти, виокремити та дати визначення економічним поняттям, що зустрічаються у казці.

Наприклад. Казка «Про золоту рибку» [3].

Основні економічні поняття: «потреби», «обмежені можливості», «праця», «зарплата», «обмеженість і вибір», «альтернативна вартість», «альтернативний вибір», «маргінальні зміни», «можливість».

Основні економічні аспекти: «порівняння необмежених потреб людини з можливостями їх задоволення», «хотіти — це одне, але обов'язково необхідно думати про наслідки своїх бажань та можливостей», «рішення повинні бути помірковані» [3, с. 12].

На нашу думку, під час навчання варто використовувати усі три типи ситуацій, хоча їх кількість у співвідношенні має відрізнитися, а значну увагу варто приділяти ситуаціям творчого характеру, оскільки вони демонструють глибину розуміння та вміння використовувати терміни, що підлягали засвоєнню в процесі навчання.

Висновки. Будь-яка інноваційна методика має як низку позитивних моментів так і певні недоліки. І саме від викладача залежатиме, яке значення відіграє досліджене нами ситуативне модулювання у формуванні фахових термінів майбутніх економістів. Ця методика є нестандартною, доступною, цікавою та корисною для студентів, і лише при правильній організації її проведення, чітко поставлених цілях, яких потрібно досягти, та правильному виборі форми її подання, можна здобути значні успіхи у формуванні необхідних знань, які характеризуватимуться довготривалістю, надійністю, глибиною засвоєння та розумінням їх значення для майбутньої професійної діяльності.

Література:

1. Болдырева Е. Игра-моделирование «Один день из жизни фирмы» [Електронний ресурс] / Екатерина Болдырева // Открытый урок. — 2009. — Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/econom/4958/
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход [Текст] / А. А. Вербицкий.- М. : Высш. шк., 1991. — 207 с.
3. Моисеева Н. Ф. Сказки как средство экономического воспитания. Учебно-методическое пособие. - Абакан: Изд-во Хакасского государственного университета им. Н. Ф. Катанова, 1999. - 24 с.
4. Ткачева С. В. Моделирование профессиональной деятельности в учебном процессе [Электронный ресурс] / С. В. Ткачева — Режим доступу [www. staveddu.ru](http://www.staveddu.ru).
5. Штофф В. А. Моделирование и философия. — М.-Л. : Наука, 1966. — 302 с.

Стаття присвячена розгляду питання використання інноваційного методу навчання — ситуативного моделювання на заняттях, з метою формування фахової термінології майбутніх економістів, розглянуто одну з можливих класифікацій змодельованих ситуацій.

Ключові слова: діагностичні ситуації, евристичні ситуації, моделювання, ситуативне моделювання, стереотипні ситуації.

В данной статье рассматривается вопрос о использовании инновационного метода обучения - ситуационного моделирования на занятиях, с целью формирования профессиональной терминологии будущих экономистов, и рассмотрена одна из возможных классификаций смоделированных ситуаций.

Ключевые слова: диагностические ситуации, эвристические ситуации, моделирование, ситуативное моделирование, стереотипные ситуации.

This article is devoted to the use of innovative teaching methods - situational simulations in the classroom, in order to develop specific terminology for future economists and considered one of the possible classifications of simulated situations.

Keywords: diagnostic situations, evrestychni situation, simulation, situational simulation, stereotypical situations.